

Változatosság és kéttagság kapcsolata a kódexirodalomban*

A kifejezés változatosságának igénye általában egyik jellemző tendenciája a nyelvhasználatnak, amely több nyelvi szinten (például a hangzásban, a szóhasználatban, a szó- és mondatszerkesztés területén) megnyilvánulhat, és bizonyos fokig ösztönös módon is érvényesül. Az egyhangúság elkerülésére való törekvés a legfeltűnőbb a szóhasználatban, amikor rövid távon belül rendszerint igyekszünk kerülni ugyanannak a szónak a megismétlését. Helyette szinonimáit használjuk, vagy egyéb módon utalunk ugyanarra a jelentésre, például a korábban említett szó hiperonimájával, parafrázisával, tartalmának képes kifejezésével stb.

A változatosság (varietas) elvét a régi stiliztikák a szép stílus egyik követelményeként külön tárgyalták, és bemutatottak olyan kifejezési módokat, amelyekkel a szóismetés egyhangúsága feloldható (lásd például A magyar stiliztika útja. Sajtó alá rendezte SZATHMÁRI ISTVÁN. Bp., 1961. 542). A változatosság mint stíluselv tanításának az ókortól ható hagyománya van: a klasszikus latin műprózában a retorikai iskolák előírásai közé tartozott a szinonimák változtatása (J. B. HOFFMANN–A. SZANTYR, Lateinische Syntax und Stilistik. München, 1965. 813 kk.). A középkorban ez az elv fokozottan nyilvánult meg, s a poétikákban a szövegbővítés különböző módszerei között nagy teret kaptak a szinonimák variálásáról szóló tanok (E. R. CURTIUS, Zur Literarästhetik des Mittelalters II: Zeitschrift für Romanische Philologie 58 [1938]: 217–8; K. LANGOSCH, Lateinisches Mittelalter. Darmstadt, 1963. 75).

A szakirodalomban találunk arra is utalást, hogy a változatosság esztétikai igénye bizonyos fokig természetes módon összefügg a tautológia tendenciájával, úgy, hogy az utóbbiban megnyilvánuló tartalmi ismétlésnek mintegy ellenhatása a forma változatossága. Amikor E. LEISI a szavak tautologikus párosításának általános okait kutatja, amikor tudniillik két eltérő hangalakú, de ugyanarra a tartalomra vonatkozó szó kapcsolódik össze, egyik tényezőként számol a „horror aequi” (‘az egyformától való félelem’) erejével is. LEISI szerint ugyanis ha nem riasztana bennünket vissza az egyhangúság, elegendő lenne ugyanazt a szót változatlan formában megismételni például a nyomatékosítás kedvéért. Termé-

* Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár 32. A cikk az OTKA T 029146. és a NKFP 5/101. sz. pályázata keretében készült.

szetesen ez is előfordul, de sokkal jellemzőbb ennél, hogy a beszédben különböző hangalakú szavakat párosítunk azonos tartalom kifejezésére, amit a sok nyelvben megszilárdult tautologikus szópárok is tanúsítanak (LEISI, *Die tautologischen Wortpaare in Caxton's Eneydos*. Zürich–New York, 1947. 2, 5). Ennek alapján az is várható, hogy ahol valami okból (leginkább az emfázis és affektivitás kifejezőjeként) erősebben nyilvánul meg a tautológiára való hajlam, vele együtt, ha a stílus iránt érzékenység mutatkozik, általában is felerősödhet az esztétikai igény a változatosság iránt. Az ilyen helyzet adott esetben bizonyos módoros technikák kialakulásának is kedvezhet.

A következőkben arra mutatnék rá, hogy a kódexirodalom bizonyos kétagú mellérendelő szószerkezetei között hogyan nyilvánul meg a változatosság iránti hajlam, akár ösztönösnek, akár többé-kevésbé szándékosnak tulajdonítjuk is jelentkezését. Közelebről érinti ez a törekvés mindenekelőtt azoknak a szószerkezeteknek a kérdését, amelyek úgy tűnek fel, hogy a latin forrás egy szavának két magyarral való fordításaként jöttek létre. Nem kívánok itt e kérdés irodalmáról bővebben szólni, csak annyira térek ki rá, amennyire az alábbi mondandóm szempontjából lényeges. Az említett, legtöbbször vagylagos fordításként megjelenő szókapcsolatokat mint a kolostori irodalom szóhalmozó stíluszokásának jellegzetes formáit külön kiemelte HORVÁTH JÁNOS (*IrMűvKezd.* 275 kk.), „szóvariálás”-nak mondvá szerkesztésüket. Létrejöttüket részben a fordítás primitívebb tényezőinek, részben korabeli stilisztikai hajlamnak, divatnak tulajdonította. Korábban már utaltam rá, hogy a középkori írásbeliségnek Európában sok helyütt elterjedt stíluszajátságáról van szó, amely kialakulásához többféle ok vezethetett, s a jelenség a különböző nyelvekben közös vonásokat is mutat (lásd például M. NAGY, *Synonympaare im mittelalterlichen Kirchenlatein und ihre Reflexionen im Ungarischen: Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis* 34–35 [1998–99]: 71–80; UŐ, *Unkarin vanhan kirjakielen rinnasteisten sanaparien taustasta: Sananjalka* 43 [2001]: 97–109). Kódexeinkben, különösen egy részükben olyan feltűnő mennyiségben jelennek meg e kettős fordítást mutató szókapcsolatok, hogy a TNyt. megfelelő fejezetén belül PAPP ZSUZSANNA „Sajátos magyarázó szerkezetek” néven, illetve alcímmel elkülönítette őket (II/2: 489–92) abból a megfontolásból, hogy létrejöttük kifejezetten a latinnal való érintkezésnek, fordítástechnikai, fordítólélektani okoknak köszönhető. Azt is megjegyzi, hogy bizonyos stilisztikai tényezők is felfedezhetők bennük (lásd még J. PAPP, *Irodalmi nyelvi törekvések a kódexirodalom mellérendelő szószerkezeteinek tükrében: A magyar nyelv rétegződése*. Szerk. KISS JENŐ–SZÜTS LÁSZLÓ. Bp., 1988. 751–8), az általam itt felvetetteket azonban nem említi. Mint alább bemutatom, az ilyen szószerkezetek keletkezésében és viselkedésében nem kis mértékben számolhatunk a stílusbeli változatosság szándékolt hatásával. (Ennek kiemelésére az ilyen „kettős fordítást” eredményező példákat a következőkben *-gal jelölöm meg.)

Példáimat a Ráskay Lea másolatában ránkmaradt öt kódexből (PéldK., MargL., CornK., DomK., HorvK.) veszem. Ezek ilyen szempontú közös vizsgálatát MÉSZÖLY vetette fel (Szűz Szent Margit asszonynak, Béla királynak leányának élete: Nép és Nyelv 1 [1941]: 19). Ő az említett szerkezetekben, melyeket kettős kifejezéseknek nevez, egy régibb és egy újabb fordítás párosítását látta, s az utóbbiakat javításnak gondolta, amelyek a vallási irodalom szókincsének stílusbeli fejlődését tükrözik (lásd még MÉSZÖLY, Legrégibb bibliafordítóinkról: MNy. 13 [1917]: 71). Ez azonban az eseteknek csak kis hányadát érinti. Az, amit MÉSZÖLY észrevett, hogy a Ráskay Lea által másolt kódexek kiemelkednek a kettős kifejezések terén, alapvetően nem a másoló szövegjavító munkájának köszönhető, ahogyan ő vélte, hanem annak, hogy a kor említett divatos stílusa nyilvánul meg bennük. A prédikációk, a szentek életrajzai, a példázatok, a lírai vers (haláltánc) és a szerzetesi szabályzat, amelyeket tartalmaznak, a meggyőzésre, az érzelmek és a tanító szándék kifejezésére törekszenek. Ezek a célok pedig általában is, ha pedig fokozottan érvényesülnek, különösen magukkal vonják ugyanannak a fogalmi tartalomnak a többszöri megismétlését, s ezt a szóbanforgó kódexek érezhetően hatásosan oldják meg. Ehhez tartozik véleményem szerint annak az igénynek a felfokozottsága is bennük, hogy az ismétlés változatos formában nyilvánuljon meg. Megjegyzem, hogy magam ezekből a meg gondolásokból választottam a Ráskay Lea által másolt kódexeket az említett stíluszokás tanulmányozásához, s MÉSZÖLY ilyen irányú javaslatát, amelyet a Margit-legenda modern helyesírással átírt szövegéhez csatolt bevezetőjében adott elő, csak később vettem észre. (Korábbi cikkeimben ezért nem hivatkoztam rá.) Tapasztalatom szerint az öt kódexre közösen jellemzők a lentebb vázolandó tendenciák.

Mindenekelőtt egy jellegzetes szövegszerkesztési eljárás tűnik fel, amely a szövegbeli szóismétléshez kapcsolódik. Szinte előrejelezhető szabályossággal követik a szóbanforgó kódexek azt a módszert, hogy ha a szövegben rövid távon újra említenek egy szót, azt nem pusztán megismélik, hanem hozzákapcsolják szinonimáját vagy esetleg más olyan formát (hiperonimát, parafrázist), ami ugyanarra a referensre vonatkozik. A korábbi szó újbóli említése lehet indokolt vagy fölösleges, mindenesetre a már ismert tartalom megkettőzése egy másik szóalakkal ezekben a példákban általában nem szükséges. A duplázás értelmét inkább abban láthatjuk, hogy a szóismétlés okozta egyformaságot változatosabbá tegye. Ez a szándék egy díszítő szerepű variációs szövegszövési technikát eredményez, ami e formában a magyar szöveg sajátja. Ilyen szerepű szóváltoztatással összekapcsolt kettőzés az alábbi szöveghelyzetekben jelentkezik.

Egy szó visszatérésekor a szövegben rövid távolságon belül: CornK. 167v: „az természetnek *zokafa felet* vagyon ... Sem ... meltatlan kerefte menyekbevl ez *zvz* eletenek *zokafat mogyat**”: *supra usum* naturae sit ... Nec immerito vivendi sibi *usum* quaesivit e caelo; CornK. 64v: „fok *abrazban* ... Elevzer bochattatot

zent lelek zelnek *abrazaban auagy kepeben*^{***}: *multiplici specie ... Primo in specie venti*. Az ilyen ismétlések általában hozzájárulhatnak az emfázis kifejezéséhez is, de akkor is a szöveghelyzethez kötött, modoros alkalmazást látunk: HorvK. 215: „dychyryk vala ... az ev *zepseregervl* ... nezyk vala az bodog *zvz* mariaban ... angelok felet valo fel magasztando *ekesseget zeps eget*^{***}: in beata virgine cernebant *decorem* excellentem super angelos; HorvK. 139: „Azert ha az *zvz* maria *tyzta* volt menden bevntevl · tahat *idegen tyzta* * volt az halaltvl es”: Si ergo caruit omni peccato: *caruit* etiam merito mortis. A lexémaváltoztató ismétlés szokása esetenként megnövelheti a latin szavak glosszázásának, látszólagos magyarázó fordításának előfordulásait is, amint azt máshol bemutattam (M. NAGY, A kódexirodalom latin–magyar „szóikerítései” szövegbeli motivációjáról: Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY–KESZLER BORBÁLA. Bp., 2003. 49–55): CornK. 188r: „offertoriū vtan lezen nemynev *filenciū auag veztegfeg**. Ez *filenciū* iegzy azt. hog ... Ez *filenciūnak auagy veztegfegnek alatta** az pap fordeygya magat az nepre”: Postea sit quoddam *silentium*, per quod significatur, quod ... infra illud *silentium* vertit se sacerdos.; DomK. 219: „zerezyetek evtet erevuel az *disciplinara ... disciplinanak auagy veresegnek myatta** ky evneye [!] evrdevgnek fulakyat az ev baratyanak auagy fraterenek zyvibe vl ... agyad ez *disciplinanak ereue l*”.

A részleges lexémaisméltéskor, amikor az azonos szótó más szófajú változatban tér vissza, a második előfordulást szintén megtoldják a szóbanforgó szövegek egy szinonimával. Ebben a típusban is többször előfordulnak latin eredetű szavak, s a forrásban is van töisméltés, amelyet azonban a magyar fordítás még tovább díszít: CornK. 80r: „Negyed halalos bevn *refifeg*. ... az *refi tunya** ember morgodas nekevl nem zenuedhet kemen dolgokat. Az *refi* ember ...”: Quartum mortale peccatum est *acedia ... Acediosus ... non potest dura sine murmuratione sustinere, ... non potest*; MargL. 35: „Akara es kere ...hog az zent *velommal meg velomoztatneek · meg feketeeztetneek*^{***}: voluit et petit, ut sacro *velamine ... velaretur*; CornK. 34r: „evt ezer *martyroknak* neuek. ... tevb *martyrokat es martirizaltak vagy meg evltek*^{***}: V milia *martyrum ... plures martyres fuerunt martyrizati*; CornK. 22v: „Zentsegnek evtet *regulaya* al jgaz es zent jgyekezvetben. kyuel ember *regulaltatyk jgazgattatyk** menden jo myelkevdetevkben”: Quinta *regula* sanctitatis est in recta et sancta intentione, quia homo *regulatur* in omni bora operatione.

A korábban említett szóra való vissza utaláskor, a szövegtani irodalomban anaforikusnak nevezett szerepben is lexémaváltoztató duplázással ismételt a magyar szöveg, amikor a latin forrásban pusztán névmás utal vissza az előzményre, olykor pedig semmilyen kitett utalás nincs, csak a szöveggörnyezetből lehet visszaidézni az említett szót (ellipszis): PéldK. 21: „Vala egy *frater* ... Melý *frater auagy barat**. az jmadfagon es zolofman nem alhat vala”: quidam *monachus* erat, qui ad orationem stare non poterat; MargL. 92: „Melý gevtrelmek my-

ert valanak az vr istennek zerelmeert · es az ev hazanak *ekessegenek* evrizetÿert · az az · mynd az ev tellÿes clastromanak es zerzetÿnek *ekessegenek tÿztessegenek** evryzetÿert · vigan zenuedÿ vala el”: Quibus quia erant pro zelo Dei et custodia *decoris* domus eius totius scilicet claustris sui et ordinis, gaudenter toleratis; PéldK. 33: „*lyctariomot* ad vala mÿnden apachanak ... *femÿt az menÿeÿ etekben lyctarÿomban** neky nem ada”: *dedit de electuario* ... nihil ei dedit.

Nyomaték esetén a forrás is megismétli a korábbi szót, a magyar azonban ezt szintén tovább variálja a saját módján: MargL. 12: „meg tevrly vala ev feÿenek *fedeleuel* ... es azvtan vgyan azon *fedelet auagy ruhat** · azon keppen feÿen viselÿ vala”: *sugabat pedes ipsarum dominarum et servitium cum velo capitis sui, et postea dictum velum portabat in capite*; CornK. 126r: „Jgÿrveen evneky adny ... nagy *ÿok marhakat*. Mely *marhakat vagy kazdagÿagokat* zent dorothea azzon meg vtala”: *spopondit thesaurum et res* ... quae Dorothea ... despiciens ... respuit *divitias*.

A szinonimák díszítő szerepÿ variálása láncszerÿ kombinációt is eredményezhet. A következõ példákban a korábban említett lexéma visszautaláskor szinonimájával párosítva megismétlődik, majd ez az újabb szó tér vissza a folytatásban. Például: (kézi) *dolog* — *dolog mÿ* — *mÿ*: MargL. 9: „*kezÿ dolg*ot tezen vala · jelesevl zent eghazhoz valo *dolg*ot *mÿuet** ... de maga az ev *kezÿ mÿviert* ... az silenciomot az vezteksegtartast hatra nem vetÿ vala”: *operabatur* manibus suis maxime *opera, quae* ad ecclesiae ... erant ornatum, silentio tamen non proiecto; *törvény* — *törvény parancsolat* — *parancsolat*: CornK. 16r: „vgy mond iacob apofstol. Ha valaky mynd az tellyes *tevruent* meg tartangya. Egykben kedeg vetkezendyk. Bynes lezen minden *tevruben auagy parancholatban**. De myert az vtolÿo kenet volt *parancholatbol* zereztetuen ...”: *si quis totam legem* servaverit, offenderit autem in uno, factus est *omnium* reus Jac. 2 [Jac. 2: 10]. Sed quia extrema unctio fuit *de lege* a Domino instituta...

A kései ómagyar kori emlékek szöveggrammatikai leírásában KÁROLY SÁNDOR mint magyar fordítói szokást írja le, hogy a korábban említett szót a kódexek egy részében gyakran megismétlik, amikor tartalmilag nem indokolt, elég lenne anaforikus névmással vagy ellipszissel utalni rá, ahogy a források is teszik (TNyt. II/2: 792). KÁROLY megállapításához azt tehetjük hozzá, hogy a szóbanforgó kódexekben ez a szokás gyakran stílusbeli modorossággá vált, úgy, hogy a bővítést lexémaváltoztatással is megtoldják, s ezt a modoros szokást alkalmazták a szövegbeli szóismétlés más helyzeteiben is. (Megjegyzem, hogy ilyen példa előfordul a PéldK. olyan lapján is [12], amelyet nem Ráskay Lea írt le, ami arra utalhat, hogy a kérdéses szokás a szöveg korábbi állapotából származik, vagy általánosabb lehetett.) A szinonimákkal való „játék” azzal, hogy modoros stíluszokássá vált, hozzájárult olyan kéttagú szó szerkezetek létrejöttéhez, amelyek egy latin szó kettős fordításának tűnnek fel. Ez a szövegdíszítő eljárás pedig a szóbanforgó kódexek stílusát is megemeli.

A változatosságra való törekvés nemcsak a szövegalkotást befolyásolja, hanem a szószerkezetek belső megformálásában is megragadható. Ha eredendően kéttagú szerkezet ismétlődik például az előbbi szöveghelyzetekben, variálására elsősorban a kötőszó (*és* ~ *[a]vagy*), illetve a szórend kínálkozik. Ezek a forrásokban is ugyanígy előfordulnak, de a fordítások azoktól függetlenül is élnek velük: CornK. 17r: „de maga valamynemev *meltoſag auagy malazt* adatyk az papy zerzetnek zentſegeben. ez fele *meltoſaggal es malaztal** tellyes volt azzonyonk maria”: nihilominus tamen quicquid *dignitatis vel gratiae* in ipso sacramento confertur, *de hoc* plena fuit; CornK. 211r-v: „Az zenan kynek vagyon *tevze es hevfege*. Jegeztetnek az kevzep | bochanando bynbelyek. Az pozdoryan kynek nynchen nagy *tevze vagy hevfege**. Jegeztetnek az apro kyſded bochanando bynek”: Per foenum, quod habet *ignem et calorem*, significantur mediocria peccata venialia. Per stipulam, quae non habet magnum *calorem* significantur venialia parva; CornK. 79r: „Ez tudomannak ereye iozaga ez. Hog embert meg taneyt jgazan *elny nyayaſkodny*. gonoz vyzza fordvlt emberek kevzevt ... az tudomannak ayadoka al ezben. hog ember tugya. mykeppen kel emberekkel ez velagban *nyayaſkodny elny*”: ... scientia. Virtus huius doni est, quod docet homines *conversari* in medio nationis pravae et perversae ... donum scientiae stat in hoc, quod homo sciatur in hoc saeculo qualiter cum hominibus debeat *conversari*. Ugyanezzel a variáló buzgalommal a forráshoz képest is felcserélhetik a kötőszót vagy a szórendet, s ezt ebben a stíluszokásban nem kell különösnek tartanunk (vö. PAPP, TNyt. II/2: 475): HorvK. 261: „tanoly menden koron temagadat *le* ... *nyomnod vagy meg alaznod*”: stude te ipsum semper *deprimere et humiliare*.

Többször találunk megfordított szórendet olyan szókapcsolatokban is, amelyek tagjai ma egyfajta sorrendben — többnyire álikerszóként vagy valódi mellérendelő összetett szóként — megszilárdulva élnek, s egyébként a kódexekben is általában a mai kötött szórendű előfordulást mutatják (LÖRINCZI, TNyt. II/1: 856–60): HorvK. 265: „*te kelesed iarasod* myndenekben legen meg eert modon · az az tyztesseggel auagy iamborsaggal”: *Incessus tuus* sit maturus; DomK. 219: „Mykoron ... ez frater az ev byneet megnem esmerneye ... hanem jnkab *morgodneek zvgodneek*” (De: PéldK. 53: „Tavol legenek az zerzetes embertevl. az gyenyerevſegek. az ragalmaſſag. az torkoſſag. az *zugodas morgodas*”); HorvK. 250: „Tanoly vagy jgyekevzzel ... hazontalan gondolatokat *el vetned hannod*”: Stude ... cogitationes varias *abicere* (De: CornK. 182r: „ezzel *hannaya vetneye* magat az erdeg. Hog ev zent iuſtina azzont ciprianoſhoz hoznaya”: *se* Justinam ad se adiuxisse *iactabat*); PéldK. 66: „En yewuewk ſok *reuas fyuaſnak* es yzza nyofagoknak banatnak es keſerewſegewknek es nagy kenoknak tartomanyabol”: De regione venio multifariorum Horribilitudinum, dolorum et paenarum (De: MargL. 230–1: „Mykoron az ersek latta volna az sororoknak es fratereknek nagy keserevseges *syrasoka* [!] *revasokat ordeytasokat*”). Az ilyen példák már nem a lexikális megszilárdulás előtti fázis ingadozásait mutatják, hanem a változatos-

ság eltúlzásából adódó modorosság jelei lehetnek, amelyeket emfatikus célból is használhattak. Erre utalnak például az olyan esetek is, ahol az eredeti szórend a felcseréléssel illogikussá válik, s csak a modorosságnak tulajdonítható, így Jézusról szólva a *kín* és *halál* sorrendjének megfordítása a WinklK.-ben (137): „(M)ÿ Vronknak ihesus cristusnak ew *halala awagh kennÿa* kettetol thamadott”.

A leginkább szembeűnő a változatosság elvének működése azokban a szó-szerkezetekben, amelyek a kódexirodalom központi témái szerinti szemantikai területeken alakulnak ki, úgy, hogy arra alkalmas szavak különböző kombinációkban kapcsolódnak párokká. Az ilyen szerkezetek, ahogy HORVÁTH JÁNOS (IrMűvKezd. i. h.) megállapításait továbbfejlesztve TARNAI ANDOR rámutatott, a középkori literátusi csoportnyelv egyik lényeges sajátosságát alkotják, s tagjaik alkalmoszerű variálása hozzátartozott a literátusok szakmai tudásához („A magyar nyelvet írni kezdik”. Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon. Bp., 1984. 232–4). A megfelelő jelentésű szavak egymáshoz fűzését alaki vonatkozások is támogathatták, elsősorban az alliteráció. Több alliteráló szó is összekapcsolódhatott egy-egy jellemző szemantikai területen, s a példák itt is azt mutatják, hogy a szövegbeli kettős fordítást esetenként a szokásos alliteráló párra való kiegészülés is létrehozhatta. Láthatóan többféle variáció volt például szokásban a *test — tag — tetem — természet* szavakból: MargL. 158: „ev *tagÿban es tetemÿben*”: *in membris eius et ossibus*; HorvK. 3: „engemet meg nem vthalhat isten · az en *tetemem · en testem*”: *me non poterit spernere deus, os meum, caro*; HorvK. 183: „lagyv az zvzey *tagokat vagy testeket** ... lenny meg tartattaknak rothadatosagtvl”: *videmus membra virginea*; HorvK. 153: „lassan lassan az ev *termezety auagy teste** meg fogyatkozyk”: *paulatim ... eius complexio* deficiebat. Ilyen párossal a szöveg alkalmasan bővíthető, az egyetlen szó kiegészítve nyomatékosabbá, szebbé és változatosabbá tehető.

A bemutatott példák jelzik, hogy kódexeink szövegszerzőinek stílusérzékét többféle módon befolyásolhatta a változatosság igénye a szóbanforgó szókapcsolatok használatában. A szavakkal való variálással modoros stíluszokások alakulhattak, ezzel is kiszolgálva a korabeli stílusdivatot, de a variálás retorikusabb törekvéseket is kielégíthetett. Mindebben a források által közvetített stílusminta mellett feltételezhetjük a latin és magyar szinonimákkal gyakorlatozó korabeli iskolai oktatás hatását is, amint arra máshol kitértem (M. NAGY, A szóvariálás egy sajátos módja a Ráskay Lea által másolt kódexekben: A klasszikus görög–római ókor a magyar művelődésben és tudományban. Szerk. KRÄHLING EDIT–TAKÁCS LÁSZLÓ. Bp., 2003. Megjelenés alatt). A modorosságig fokozott szóvariálás pedig jelentősen hozzájárult az olyan kéttagú szókapcsolatok megszorodásához kódexeinkben, amelyek a forrás egy szavának fordításaként jelennek meg. Ilyenek létrejötte tehát nemcsak a fordítás tényétől, hanem a szövegszerkesztés szokásaitól is függhetett.

M. NAGY ILONA

